

Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer
ÇEKİN. *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi. İSEFAM (Sakarya
Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul:
Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.*

Interest-Free Financing System Based on Savings

Yusuf BALTA

Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam
Hukuku Anabilim Dalı

Assistant Professor, Artvin Çoruh University, Faculty of Theology,
Department of İslamic Law

Artvin, Türkiye

ybalta@artvin.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-5753-8341

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Kitap Değerlendirmesi / Book review

Geliş Tarihi / Date Received: 13 Aralık / December 2020

Kabul Tarihi / Date Accepted: 7 Temmuz / July 2021

Atıf / Citation: Balta, Yusuf. "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi / Interest-Free Financing System Based on Savings". *Gıfad: Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / The Journal of Gumushane University Faculty of Theology*, 10/20 (Temmuz/July 2021/2): 675-689

İntihal: Bu makale, özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by a special software. No plagiarism detected.

Web: <http://dergipark.gov.tr/tr/pub/gifad>

Mail: ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr

Copyright© Published by Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /Gumushane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

TASARRUFLA DAYALI FAİZSİZ FİNANSMAN SİSTEMİ

Interest-Free Financing System Based on Savings

Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN.
Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s. ISBN: 9786059519632

Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi” adlı bu çalışma, 2016 yılında Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi (ISEFAM) ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)’nun iş birliğiyle düzenlenen çalıştayda sunulmuş beş tebliğ ve bir paneldeki konuşmaların çözümlerinin, Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN’in editörlüğünde Ensar Neşriyat tarafından 2017’de kitap olarak yayınlanmış halidir.

Önsözde, çalıştayın ülkemizde elbirliği sistemi adıyla fon toplayan bazı firmaların faaliyetlerinin incelendiği, söz konusu firmaların faaliyetlerinin fıkha uygunluğunun kapsamlı bir şekilde ele alındığı dile getirilmiştir. Kamuoyunda ‘elbirliği sistemi’ olarak bilinen bu sistem, çalıştayda “Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi” adlandırılarak detayları ele alınmıştır.

Yine ön sözde, faize bulaşmak istemeyen, konut ve taşıt sahibi olmak isteyen kimselerin yöneldiği ancak, fıkhi açıdan incelenmemiş ve çerçevesi tam teşekkül etmemiş bir finansman yönteminin ele alınmasıyla, İslam Ekonomi ve Finans Sistemine katkı sağlayacağı ve araştırmacılara yol gösterici olacağı belirtilmiştir. Bizde bu noktaları dikkate alarak, bu günlerde “Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemin”e göre çalıştığını iddiasıyla ortaya çıkan firmaların çoğalmasıyla beraber, alanında uzman araştırmacılar tarafından konunun enine boyuna hem fikhî hemde hukuki açıdan ele alındığı bu eseri, değerlendirmek ve tanıtımını yapmakla tarafların ve okuyucuların dikkatine sunulmasına katkıda bulunmuş olacağız. Eserin içeriğinden anladığımızı göre, kamuoyuna sunulanla, realite arasında hem fikhî hem de hukuki açıdan bariz farklar mevcuttur. Bu açıdan kitap, “Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi” hakkında bilgi edinmek ve bu alanda çalışma yapmak isteyenler açısından doyurucu bir rehber niteliğindedir. Kitaptaki tebliğler çalıştaydaki sunum sırasına göre yer almaktadır. Çünkü önce tasarrufla dayalı faizsiz finansman sisteminin ne olduğu, çalışma prensipleri ve ne olması gerektiğiyle ilgili öneriler ön plana çıkmaktadır. Bu sebeple ilk tebliğ, **“Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi: İşleyiş,**

Değerlendirme ve Tasarım” başlığını taşımakta olup İlker KOÇ ve Ömer ÇEKİN’e aittir.

Yazarlara göre, Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede, sürdürülebilir ve yüksek ekonomik büyümenin sağlanması en büyük sorundur. Düşen tasarruf oranlarının sonucunda yüksek tasarruf açığı ve bozulan cari işlemler açığının dengeye girmesi sürdürülebilir büyümenin sağlanması için halledilmiş olması gerekir. Bu manada da Türkiye’nin istikrarlı ve uzun soluklu bir büyüme performansı yakalaması ve dış tasarruflara bağımlı olmaktan kurtulması için yurt içi tasarrufların önemine dikkat çekilmiştir. Yine tasarruf oranlarını arttırabilmiş başarılı ülkelerin, tasarruf oranı görece düşük olan hane halkının ve küçük yatırımcıların tasarruf etmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulmasının tasarruf düzeyinin artırılmasında önemli katkı sağladığına vurgu yapılmıştır.

Bu doğrultuda ülkemizde düşük gelir seviyesinde bulunan ve finansal hizmetlerden yeterince yararlanamayan kimselere yönelik faizsiz olarak ev ve taşıt sahibi yapmak için finansman hizmeti sunan özel firmaların bulunduğu belirtilmektedir. Bu firmalar Avrupa’daki yapı tasarruf sandığı sistemi ile önemli benzerliklere sahiptir. TDFFS sisteminin Avrupa’dakilerden, faizsiz olması ve konut dışında diğer gayri menkullerin finansmanın yapılması bakımında farklı olduğu vurgulanmaktadır. Ancak bu yapının ülkemizdeki uygulaması herhangi bir mevzuat ile düzenlenmediği için finansal sağlamlığı ve müşteri haklarının korunması açısından çok ciddi yasal boşluklarının bulunduğu belirtilmiştir. Bu sebeple bu çalışmanın amacı, sistemin genel finansal ve operasyonel işleyişinin belirlenmesi ve finansal aracılık teorisi kapsamında sistemi icra edecek kuruluşların takip etmeleri gereken düzenleme çerçevesinin temel dinamiklerinin çizilmesi olarak ifade edilmektedir.

Bu sistemin mevcut faaliyetlerinin işleyişi, “vade ortası yöntem”, “peşinatlı erken teslim yöntemi” ve “çekilişli yöntem” olarak firmalarca katılımcılara üç farklı seçenek sunulduğu belirtilmektedir. “Vade ortası yöntem”, katılımcının aylık ödeyeceği taksit vadesini ve ödeyeceği taksit sayısının ortasında alacağı araç veya gayrimenkulünün bedelini teslim almasından ibarettir. “Peşinatlı erken teslim yöntemi”, katılımcının alacağı araç veya gayrimenkulün değerini belirledikten sonra ödeyebilecekleri peşinat ve aylık taksit miktarına göre teslimat tarihini baştan belirledikleri ve peşinat tutarı arttıkça teslimat tarihide öne çekilen bir sistemdir. Bu iki teslim yönteminde, alacak ve borç ilişkisinin tüm katılımcıları çapraz olarak

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

bağlayan bir grup yapısının olmadığı firma ile müşteri arasında gerçekleşen bir borç alacak ilişkisinin söz konusu olduğu belirtilmektedir. Yani her iki sistemde, müşteriler firmaya, baştan karşılığında getiri talep etmeksizin finansman sağlamakta, takip eden dönemde de firmanın müşterisine dönemsel getiri olmaksızın finansman sağlamasıdır. Müşterilere cazip gelen tarafı ise, firma ve müşterinin karşılıklı finansman sağlamalarında birbirlerinden getiri talep etmemeleri olarak açıklanmaktadır.

“Çekilişli yöntem”, katılımcılardan belli sayılarda gruplar oluşturulmakta ve noter huzurunda yapılan çekilişle, her ay sırası gelen kişiye gayrimenkul ve taşıt alım finansmanı teslim edilmektedir. Sırası gelen ve kendisine konut finansmanı teslim edilen katılımcı, konutunu aldıktan sonra sırası gelmeyen ve kendisini ev sahibi yapan gruptaki katılımcılara “kira yardımı” adını taşıyan ilave bir ödemede bulunmaktadır. Ancak evini bu şekilde erken teslim alan katılımcı, yapacağı kira yardımı ile evini daha fazla maliyetle alırken, evini geç alan katılımcı alacağı kira yardımı indiriminden dolayı daha düşük maliyetle ev sahibi olur, denilerek sistemdeki bir açmaza da böylece işaret edilmiş olmaktadır. Ayrıca evini önce alan katılımcıların ödediği kira yardımı, bu yöntemde sadece konut finansmanı için geçerli olup araba finansmanı için geçerli değildir.

Çekilişli yöntemde, katılımcıların tamamına vade ortasına kadar ev sahibi olma imkânı tanınması demek, vade ortasına kadar çekilişte teslimata hak kazanamamış olan katılımcıların tamamına finansman ödemesi yapılması demektir. Bu uygulama, çekilişli yöntemi, katılımcıların yaptıkları ödemelerle birbirlerini finanse ettikleri bir havuz sistemi olmaktan çıkarmakta, firmayla müşteri arasındaki finansman ilişkisine çevirmektedir.

Çekilişli yöntemde taksit durdurma, teslimat erteleme, gecikme cezası uygulama, ayrılma durumunda iade için belli bir süre bekletme ve anapara haricinde ödeme yapılmaması gibi uygulamalara dikkat çekildikten sonra TDFS'nin mevcut faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Finansal aracılığın kapsamı bakımından, fon arzı ve fon talebinin daha düşük risk ve maliyetle buluşmasını sağlayan yönü bakımından ekonomiler açısından önemli bir fonksiyon olduğu vurgulanarak faydasına işaret edilmiştir. Diğer taraftan finansal aracılık sisteminde oluşacak bir sorunun sistemik bir risk nedeniyle sektöre hatta ekonominin bütününe yayılma riskine dikkat çekilerek tehlikesi belirtilmiştir. Olumlu ve olumsuz bu iki sebepten dolayı bu sistemin, kamu tarafından etkin bir şekilde düzenlenmesi ve denetlenmesinin zaruriliğinin dünyaca kabul gördüğü belirtilmiştir.

Çeşitli finansal aracılık sisteminin faaliyet alanlarının özeti sunulurken bu sistemin bir finansal aracılık olduğu, firmaların finansal sağlamlığı, müşterilerin hak ve menfaatleri ile finansal sektörün istikrarı bakımından bu sistemin devlet tarafından bir finansal faaliyet olarak kabul edilmesi, buna uygun düzenleme ve denetim çerçevesine kavuşturulmasının gerekliliği tavsiye edilmektedir.

Firmaların kendilerini arz ederken kullandıkları 'elbirliği sistemi' terimine itiraz edilmekte, yukarıda bahsi geçen gruplardaki üyelerin tamamen birbirleriyle yardımlaşmadıkları belli bir dönem firmanın grubu finanse ettiği ifade edilmektedir. Bu terimin yerine firmaların faaliyetleri dikkate alınarak "Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi" (TDFFS) teriminin kullanılmasının daha doğru olacağı belirtilmektedir.

Bu sistem yazarlarca, müşteri ile hukuki ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmiş ve şu sonuca ulaşılmıştır: Firma tarafından müşterilerle imzalanan sözleşmeler ile "gruplar oluşturarak yardımlaşma" veya "elbirliği sistemi" olarak lanse edilen finansman modelinin hukuki anlamda birbirleriyle uyuşmadıkları ortaya konmuştur. Uygulamada firmaların teslimat öncesi dönemde müşterileriyle şarta bağlı para sözleşmeleri imzaladığı, teslimat aşamasında ise müşterilerini senede dayalı olarak borçlandırdıkları ifade edilmektedir.

Yazarlar, Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemini, faizsiz finans prensipleri açısından değerlendirerek şu kanaatlere ulaşmışlardır: Firma tarafından organize edilen gruba, bu kimselerin birbirlerinin finansman ihtiyaçlarını temin ederken, bunun için fazlalık ödememeleri sistemin temel unsuru olan faizsiz olduğuna ilişkin bir yaklaşım oluşturmaktadır. Ancak, müşterilere sunulan farklı finansman yöntemleri ve bunlar içerisindeki farklı uygulamalar, müşterilerle imzalanan sözleşmelerle sistemin temel çerçevesinden uzaklaşmalar, yürütülen finansal uygulamaların doğrudan faizsiz olduğu yargısına ulaşmayı engellediği sonucuna vararak, örneklerini tebliğin içinde izah etmişlerdir.

Yazarlara göre, katılımcıların bireysel ya da grup olarak mevcut firmalara belirli bir dönem karşılıksız fon sağlaması ve firmalarında müşteriye finansman sağlamasına dayanan mevcut sistemin Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi kapsamında denetim ve gözetim altına alınması halinde, mali kuruluş lisansının çıkarılması, katılım bankalarının faizsiz finans esasına göre sistem üzerinden fon toplaması, finansman sağlaması ve mevduat bankalarının da kendi faaliyet esasları çerçevesinde söz konusu

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

sistemi uygulaması şeklinde üç farklı yöntemin teşkil edebileceğini ifade etmişlerdir. Mevcut şekliyle sistem, müşteri hakları, finansal sağlık, kurumsal yönetim, muhasebeleştirme ve finansal raporlama bakımlarından ciddi eksiklikler barındırdığı için düzenleme ve denetlemenin olmaması bir risktir.

Bu sistemin gerçek kişilerden fon toplaması nedeniyle sistemin banka dışı kuruluşlar için meri olan düzenlemelere göre daha kapsamlı bir alt yapıya sahip olması temenni edilmektedir. Dolayısıyla da Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminin banka ile banka dışı mali kuruluşlar arasında yapılandırılan faaliyet türü olabilecek mevzuat çerçevesi önerilmektedir. Bu kapsamda lisans verilmesi, faaliyet kapsamının belirlenmesi, sınırlamaların getirilmesi, katılımcıların haklarının tespiti, finansal sağlık, alacakların sınıflanması ve karşılıklar, skorlama sistemi ve gayrimenkul değerlendirme, muhasebeleştirme, kurumsal yapı, faizsiz finans ilkeleri denetim, alınacak önlemler ve tasfiye gibi düzenlemeler bu başlıklar altında açıklanarak öneriler sunulmaktadır.

Sonuçta katılımcıların belli bir müddet tasarrufta bulunduktan sonra gayrimenkul ve taşıt finansmanı sağlamlarına imkân veren bu sistem, düşük gelirli bireylerin finansal sistemden yararlanmaları ve genel tasarruf seviyesini artırması açısından yararlı bulunmaktadır. Taşıdıkları riskler açısından özellikle faizsiz finans ilkelerine uyum konusunda boşluklar barındırdığı ifade edilmektedir. Bu sistemin değinilen eksikliklerinin yasal çerçevede giderilmesiyle ülkemiz faizsiz finans sektörünün geliştirilmesine ciddi katkı sağlayacağı vurgulanmıştır.

İkinci tebliğ, **“Faizsiz Finans İlkeleri ve Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemine Dair Öneriler”** adını taşımakta olup Süleyman KAYA'ya aittir. Yazarın tebliğinin ismi “Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi” dir. Yazar, bu sistemin problemleri taraflarını izah etmiş ve nasıl giderileceğine dair önerilerde bulunmuştur. Ayrıca bu sistemin karmaşık yapısı ve farklı yönlerinin bulunması tek bir akitle izah etmenin mümkün olamayacağı ve tarihi tecrübeden yararlanılması gerektiği “bey bi'l-istiğlal” örneğiyle açıklanmıştır. Yazar, ilk önce Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemini faizsiz finans ilkeleri ve bu ilkeler çerçevesinde mevcut uygulamalar göz önünde bulundurarak değerlendirmeye başlamıştır. İlk olarak fıkha göre, paranın aynı cins para ile mübadelesinin eşit ve peşin olması gerekir. Böyle olmazsa riba tahakkuk eder. Dolayısıyla Tasarrufa Dayalı Finansman sağlayan şirketin katılımcılardan alacağı para ile onlara vereceği para arasındaki miktar ve vade farklılıklarının meşru bir zemine

oturtulması gerekmekte ve çeşitli şekillerde elde edilen gelirlerin meşruiyeti ayrı ayrı izah edilmelidir, demiştir.

Yazar, şirket dökümanlarında sistemin meşruiyetinin “ıvaz şartlı hibe” ve “ıstisna” akdine dayandığını aktarmaktadır. Firma ile katılımcılar arasında yapılan sözleşmelerde, sipariş verenin malı şu zamanda teslim edersen bu kadar ödeme yaparım şeklinde ıstisna akdine göre yapıldığını ancak, uygulamada ise böyle bir siparişin olmadığı, tanıtım broşürleri ve sözleşmelerde bunu ima edecek herhangi bir cümleye rastlanmadığı ifade edilmektedir. Hatta müşterinin teslim aldığı parayla istediği yerden istediği daireyi ve daire yerine başka şeyler alabileceğini belirtmiştir. Yazar, “ıvaz şartlı hibe” fetvasının da sistemin meşruiyetini temin noktasında, ıstisna anlayışından pek farklı olmadığını belirtmiştir. İkinci olarakta, ödemelerin belli bir grup içinde gerçekleşmemesi problemidir. Müşterinin her türlü ödemesinin alacak olarak kendi zimmetinde sabit olmasına rağmen borç olarak kimin zimmetinde sabit olacağı gibi sorunlar oluşmaktadır. Sistemin ribadan salim olabilmesi için ödemelerin grup içerisinde olması uyarısında bulunulmuştur. Üçüncü olarakta yazar, kura çekilen yöntemlerde ilk çıkanların maddi açıdan avantajlı olduğu son çıkanların ise mali anlamda makas açıldığından daha da dezavantajlı olması, böyle bir farka bağlı olarak, bu sistemin kumar hükmünde değerlendirilmesine yol açacağını belirtmiştir. Dördüncü olarak, en önemli noktanın hatta bu çalışmanın da gerekçesi sayılacak tarafı, sözleşmede fıkhen meşruiyeti sağlamaya yönelik herhangi bir ifadenin olmamasına dikkat çekilmiştir.

Yazar, bu sistemle ilgili değerlendirmelerini bu şekilde sıraladıktan sonra önerilerini başlıklar halinde sunmakta ve gerekçelerini de tebliğ içinde izah etmektedir.

Üçüncü tebliğ, “**Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Fon Fazlası Varlıkların Değerlendirilmesi**” adını taşımakta olup Ali ÖZTÜRK’e aittir.

Yazar, finansal sistemi, finansal araçlar vasıtasıyla bireylerin ve kurumların ihtiyaç duydukları fonların temin edilmesi ve fon açığı bulunan kişilere transfer edilmesi işlevini gören sisteme denir, şeklinde tarif etmiştir. Faizsiz sistem ise, bu işlevini İslam hukuku kaidelerine göre yerine getirmeyi gaye edinen sistemdir. Ülkemizde, elbirliği sistemine göre çalışan, konut ve araç ihtiyacı olanlara faizsiz finansman sağlama amacıyla faaliyet gösteren şirketlerdir. Yazar makalede, “elbirliği sistemi” ismi yerine, finansal faaliyetlerde bulunmaları nedeniyle yasal düzenlemeye tabi kılmak isteyen

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunun (BDDK) belirlediği, Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finans ismini tercih ettiğini belirtmektedir.

Yazar, fon kullanma vadesi veya sırasının gelmemesi sebebiyle müşterilere kullandırılmayan ve şirket nezdinde toplanan fon fazlası varlıklar olduğunu belirtmektedir. Bu fazlalık fonlarının kaynaklarını organizasyon ücreti, tasarruf ödemeleri, kredi ödemeleri ve kira yardımı olarak açıklamaktadır. TDFF sisteminde, katılımcıların finansman talep edenlerden oluşması ve finansmanın faizsiz olarak sağlanması nedeniyle, bankaların kredi kullandırmalarının aksine şirketin getirisi, başta alınan organizasyon ücreti yanında şirket nezdinde biriken ve finansman olarak kullandırılmayan fon fazlası varlıkların çalıştırılmasıyla elde edilmektedir. Yazar bu bilgileri özet olarak sunduktan sonra, sistemin işleyişiyle ilgili bilgi vermekte ve sonra fıkhi boyutunu tartışmaktadır.

Yazar, şirketle katılımcı arasındaki ilişkinin ticari olduğunu, bu ilişkinin şirketin aldığı organizasyon ücreti ve katılımcıların tasarrufundan yararlanma düşüncesi üzerine kurulmasını gerekçe göstermektedir. Mevcut duruma göre, bu sistemin, faizsiz olarak nitelendirilmesinin, şirketten sağlanan finansman için faiz talep edilmemesinden anlaşıldığını ancak uygulanan sistemin gerçekten faizsiz olduğu anlamına geldiğinin tartışmalı olduğunu ve İslam hukukçularının farklı görüşlere sahip olduklarını ifade etmektedir. Caiz görenlerin konuyu “ivaz şartlı hibe” ve “istisna” akitlerine dayandırarak, organizasyon ücretinin hizmet bedeli olduğunu ve tasarruf edilen meblağ dışında alınan kredinin geri ödemede fazlalık içermemesinden dolayı faizsiz olarak değerlendirildiği sonucuna vardıklarını belirtmiştir. Yazar burada Süleyman KAYA'nın konuyla ilgili başka akademik çalışmalarını referans göstererek, sistemin faiz açısından sorunlar taşıdığı kanaatini paylaşmaktadır.

Yazar, konunun İslam hukukuna uygunluğu sorunu yanında, zamanla paranın değer kaybetmesi, konut fiyatlarının yükselmesi ve tasarruf edilen paranın getirisinden mahrumiyet gibi sebeplerin finansmana geç ulaşan katılımcılar için adaletsiz bir durum oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Bunun detaylarını örnekleriyle incelemiştir.

Yazar, şirketin fazlalık fonlarının oluşmasının giriş kaynakları olan organizasyon ücretini, tasarruf ödemelerini ve kira yardımını fıkhi açıdan değerlendirmeye tabi tutmuştur. Fon fazlalarının nasıl değerlendirilmesi gerektiğinin toplanan fonun fıkhi niteliğini tespitiyle ilgili olduğuna işaret etmiştir. Kredi geri ödemelerini, şirketten alınan borcun ödenmesi

mahiyetinde gördüğünden değerlendirme dışı tutmuştur. Organizasyon ücretinin firmalarca, katılımcılar arası organize etme karşılığında alınan ücret olarak gerekçelendirilmesini, firmaların bunun yanında hem finansör hem de garantör konumunu yani akdin konusunun finansman olduğu ve bu ilişkinin doğrudan şirketle kurulduğu bir yapıda şirketin organizatörlüğü muğlaklaşmasından faizsizlikle çelişen bir durum ortaya çıkardığını belirtmektedir. TDDFF sisteminde organizasyon ücretinin meşruiyet kazanabilmesi için finansman ilişkilerinin katılımcılar arasında gerçekleşmesi, bu ilişkinin faizsiz olması ve şirketin sadece organizatör olması gerektiğine bağlı olduğuna işaret etmiştir. Finansman ilişkisinin şirketle katılımcılar arasında kurulması, fonun mülkiyetinin şirkete geçmesi ve alacak hakkından başka katılımcıların fon üzerinde hiçbir tasarruf yetkisinin olmaması nedeniyle tasarruf ödemelerini sistemin dayandığı temel meşruiyet zemini olan faizsizlikle tartışmalı hale getirdiğini ifade etmiştir. Bu durumun düzeltilmesinin katılımcı ile şirketin ve katılımcıların kendi aralarındaki ilişkilerin İslam hukukunun faiz yasağıyla ilgili prensipleriyle çelişmemesine bağlı olduğunu ortaya koymuştur. Kira yardımının katılımcı ile katılımcı arasında olduğu düşünüldüğünde menfaat içeren bir borç ilişkisi doğduğunu ve bu menfaatinde faiz olduğu; katılımcı ile şirket arasında olmasının da fasit bir şart ortaya çıkardığını ifade etmektedir. Ayrıca kira yardımının katılımcılar arası adaleti sağladığının da enflasyon açısından incelenmesinin doğru olacağı vurgulanmaktadır.

Yazar tebliğini, sistemin tartışmalı kısımlarının İslam hukuku prensipleri çerçevesinde çözüme kavuşturulması halinde büyük oranda izale edileceği sonucuyla bitirmiştir.

Dördüncü tebliğ, “**Bir Faizsiz Finansman Yöntemi Olarak Müşareke Akdi Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistem (Elbirliği Sistemi Örneği)**” adını taşımakta olup Abdullah KAHRAMAN’a aittir.

Yazar girişte, iki veya daha fazla şahsın belli bir sermaye koyarak birlikte iş yapmaları ve meydana gelecek kar ve zararını paylaşmak üzere kurdukları ortaklıktır, şeklinde “müşarekenin” tarifini yapmıştır. Müşareke kelimesinin, modern dönemde başka anlamlarla karışmaması için akitle kurulan şirketleri ifade etmek için kullanıldığını belirtmektedir. Mudarebeyle mukayesesini yaparak mudarebenin emek-sermaye ortaklığı olduğunu ifade etmiştir. Beraberinde de sermaye ortaklığının caiz olabilmesi için taşınması gereken şartları ve bankacılığın müşareke uygulamasını, bir ticari faaliyetin veya bir yatırım sürecinin finansmanı olarak fon kullandırma araçlarından

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

biri olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda müşareke sisteminin faizsiz bankalarda ki şeklinin klasik fıkihtaki inan ortaklığına benzediğini ve dolayısıyla anonim ortaklık olduğu sonucuna varmıştır. Hz. Ali'nin "Karı, üzerinde anlaşılacak şartlar, zararı ise sermaye belirler, sözünü hatırlatarak bu sisteminde inan şirketinin şartlarına göre yürütülebileceğini ifade etmiştir.

Yazar, sermaye ortaklığı olarak tarif ettiği müşarekenin çeşit, mahiyet ve meşruyetleri üzerinde durmuş ve açıklamalarda bulunmuştur. Müşarekenin daimî ve eksilen (mütenakısa) olmak üzere ikiye ayrıldığını ifade etmiştir. Daimî müşarekenin, ortakların bir iş kurup o işten kar elde ederek şirketi daha da büyütmeye çalışmaları ve ortakların sermayeleri sabit kaldığı için "sabit müşareke" denildiğini ifade etmiştir. Müşareketü'l-mütenakısa, sermayenin, mülkiyetin devriyle sona eren ortaklık yöntemiyle işletilmesidir. Yazar, müşareketü'l-mütenakısanın, konut finansmanı için başvurulacak faizsiz finansman sağlama alternatifi olduğu ve bu yöntemi faizli bankaların yaygın olarak "mortgage" konut finansman yöntemi olarak kullandıklarını bildirmektedir. Faizsiz yöntemin uygulamalarını aşamalarıyla açıklamıştır. Daha sonrada müşareke ortaklığı ile elbirliği sisteminin mukayesesini yapmıştır. Elbirliği sisteminin, ev ve araba sahibi olmak isteyenler için faizli ve faizsiz finansman sistemlerine göre daha az maliyetli olmasına rağmen diğer finansman sistemlerine göre istenilen konutu elde etme garantisinin her zaman mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Mevcut firmaların uyguladığı elbirliği sisteminde çekilişli ve vade ortası sistem olmak üzere iki yöntem kullanılmaktadır. Çekilişli sistemde, altın günü mantığıyla hareket edilerek havuzda toplanan para kurada ilk çıkana verilmektedir. Bu kişinin bu parayla ev satın aldığı ancak, firmaya taksitlerini ödemediğinden satın aldığı ev henüz tamamen kendisinin değildir. Dolayısıyla firmaya ödediği taksit payı kadar bu evin sahibi, diğer ortakların payında ise kiracıdır. Bunun için kira ödemektedir. Evi ilk kurada alan ortak, taksitlerini öderken evdeki hissesi artmakta diğer ortakların ki ise azalmaktadır. Bu yönüyle evi ilk alan ortakla diğer ortaklar arasındaki ilişkinin "müşareketü'l-mütenakısa" tanımına uyduğunu belirtmektedir. Evi alan üye son taksiti ödeyene kadar kiracı olduğundan diğer ortaklara kira ödemesi aynı zamanda bu sisteme üçüncü bir akit olan icare akdini ilave ettiğini ifade etmektedir.

Bu sistemdeki organizasyon ücretinin vekâlet ücreti olduğunu, karza karşılık alınan bir ücret olarak değerlendirip faiz saymanın doğru olmayacağını belirtmiştir. Yine bu sistemde havuz da biriken fonu firmanın kullandığı ve bu kullanmayı ücretli vekâlet olarak değerlendirileceği ancak,

bunun için üyelerin vekâlet vermelerinin gerektiğini belirtmiştir. Elde edilen karın sigorta şirketlerindeki kara benzetilebileceği çünkü Hanefi mezhebinde mal olarak kabul edilmeyen teminat bugün sigortacılıkta mal gibi değerlendirildiğini ifade etmiştir. Çekilişli sistemde yapılan işlemler ve akitlerin tek bir hukuki işlemle izah edilemeyeceğini bunun birçok yönden mürekkep akit yapısı arz ettiğini belirtmiştir.

Yazara göre elbirliği sistemi karz verip menfaat elde etme, faize bulaşma, kendine ait olmayan fonu kullanma ve elde edilen karı fon sahipleriyle paylaşmama gibi şeri sakıncalar taşımaktadır. Bu sakıncaların bertaraf edilmesi için de sistemin kavramlara dökülerek çözümlenmesi ve İslam hukuk sistemindeki akdî muamelelerden hangisine uyduğu hangisiyle tenakuz ettiği tespit edilmelidir.

Yazar son olarak da elbirliği sistemini, ortaklık görüntüsü arz etmesi, finansal destek sağlaması, katılımcılar nezdinde mülkiyetin peyderpey birbirlerine devredilmesi ve tarafların sermayelerinin eşit olmaması yönüyle inan şirketine benzetmektedir. Bu benzerliğin inan şirketinin özel türü haline gelen müşarekeyle, müşarekenin de “müşareke-i mütenakısa” şekliyle örtüşürmenin mümkün olacağını ifade etmiştir.

Yazar, sonucu, sistemin bazı şeri sakıncalar taşısaya da bunların klasik ve çağdaş fikhın esaslarına göre revize edilmesinin mümkün olacağı kanaatiyle bağlamıştır.

Beşinci tebliğ, **“Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde Yapılan Akitlerin Analizi”** adını taşımakta olup Hasan HACAK’a aittir.

Yazar makalenin girişinde, Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sisteminde, siteme katılan üyelerin birbirleriyle ve firma ile ilişkilerinin analizi yapılarak, mevcut uygulamanın fıkha uygun olarak ne tür bir model altında revize edilebileceği meselesini cevaplamayı amaç edinmiştir.

Sistemi analizinde, bu sistemin diğer faizsiz finansman sistemlerinden daha az maliyetli olduğu, bunun da katılımcılara daha az maliyet çıkarmasından dolayı toplumun menfaati adına alternatif finans yöntemi olarak dikkate değer bulunmaktadır. Yazar, çalışmadaki sistemini üç maddeyle şöyle izah etmiştir: İslam ekonomisi ve finansı yeni alternatif yöntemler bulmalı, meşruiyeti açısından daha uygun ve net sahih yöntemler kullanılmalıdır. Modern dönem öncesinin gerçek kişi sözleşmelerinden ziyade, finans temini ve sigorta benzeri işlemler gerçekleştiren tüzel kişiliğe haiz çok sayıda kişiyi bir araya getiren yapılara yönelilmelidir. Yazar, TDSFF

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufa Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

sisteminin bütün boyutlarıyla işleyişinin analizinin yapılmasını, sadece parçaları dikkate alınarak yapılacak analizlerin doğru kanaate ulaştırmayacağını ifade etmiştir. Yazar, bu sistemin meşru sözleşmeler kullanılarak yürütülebileceği kanaatini taşıyarak sistemdeki akitlerin analizini yapmıştır. Akitlerin analizini daha karmaşık olan konut finansmanı çekirdek model üzerinden yapmıştır.

Çekilişli sistemde, üyelerin bir ortaklık akdi kurduğu ve her ay bir üyeye ortak sermaye ile konut alınması üzerine anlaştıkları, bu kişinin aldığı ev henüz tamamen kendisinin olmadığı için kendi payın da sahip diğer ortakların payında ise kiracı olduğu için kira ödemektedir. Evi ilk kurada alan ortak, taksitlerini öderken evdeki hissesi artmakta diğer ortakları ise azalmaktadır. Bu teori grafiklerle basitleştirilerek te modellenmiştir. Arkasından çekirdek model ile uygulama arasındaki farklara ve çekirdek modelin gerçek şartlara göre revizyonu yapılmıştır. Bu sistemde kurada evi ilk alan katılımcının hem evin taksitini hem de kira bedelini öderken bedellerin miktar bakımından birbirine yaklaştırılarak standart bir ödeme planına kavuşturulmasıdır. Bu sistemin revize edilen ikinci yönünün çekilişli sistemde üyeler taksitlerinin yarısından bir fazlasını ödeyinceye kadar devam etmesi ve vade ortası erken teslim sistemine dönüştürülmesidir. Bu dönüşümün detayları örnekleriyle detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

686

Yazara göre, vade ortası sistemde, ödenecek tasarruf bedelleri ve katılımcıya yapılacak finansmanın miktarı ve zamanı bellidir. Bu manada üyeler arasında adaleti zedeleyici bir durum ortaya çıkmamaktadır. Herkesin eşit şartlarda olması meşruiyeti noktasında üzerinde tartışma yapılacak ciddi bir durumun olmadığını göstermektedir. Ancak vade ortası sistemde yapılan akitlerin, üyelerin sisteme girişlerinde firmaya vekalet vermeleri ve firmada toplanan fonun sistemin kendi içinde ve başka yatırım alanlarında kullanılması için üyelerle firma arasında mudarebe akdinin yapılması şeklinde düzenlenebilmesidir.

Yazar, atıl fonun yönetilmesi hususunda her sistemde firma ile katılımcılar arasında mudarebe akdinin yapılabileceğini, elde edilecek karın üyelerin son taksitlerinde indirimle giderek üyelere yansıtılabileceği önerisinde bulunmaktadır. Yazar atıl fonun kullanımında meydana gelen zarar durumunda ise ihtiyat fonu devreye sokularak zararı karşılamak için borç/karz-ı hasen verilebileceğini belirtmektedir.

Yazar, konut alma işlemlerinin gerçeğe uyumunu temin etmek için tapuda, bu evin TDFFS sistemiyle alındığı ve azalan ortaklığın bulunduğu

dair şerh düşülmesi, tapuda ve diğer işlemlerde görünmesi gibi hukuki yolların düşünülmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Yine azalan müşareke olmakla beraber Leasing'e benzeyen tarafları bakımından da bu mevzuattan da yararlanılabileceği tavsiye edilmektedir. Son olarak da araba finansmanında sistemin işleme noktasında konut finansmanı gibi olduğunu ve önemli bir farkın olmadığını belirtmiştir.

Altıncı olarakta yukarıda değerlendirmesini yaptığımız beş tebliğin ve dolayısıyla **“TDFFS'nin Faizsiz Finans İlkeleri Açısından Değerlendirmesi”** mahiyetinde bir panel yer almaktadır. Moderatörlüğünü Hacı Mehmet GÜNAY yapmıştır. GÜNAY, katılımcıları selamladıktan sonra, TDFFS'nin çok orjinal, kendine özgü ve pek çok açılıma müsait bir yapı olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda uzun yıllar devam ettiğini, belli bir müşteri potansiyeline sahip olduğunu ve kurumsallaşarak güvenilirlik kazandığını belirtmiştir. Ayrıca O, TDFFS'nin bazı ilahiyatçılar açısından meşru zemine oturduğu, diğer bazıları açısından pek çok problem barındırdığı ve yeni bir tip model önerisiyle yeni sistem oluşturulabileceğini ifade etmiştir. Bu açılıştan sonra panelde ilk sözü Servet BAYINDIR'a bırakmıştır. Servet BAYINDIR kazanç amacı güdülen varlık transfer yöntemini, meşru ve gayri meşru olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Hırsızlık, gasb, rüşvet, kumar gibi kazanç transferleri hakkında tüm dünyanın gayri meşru olduğu hususunda ittifak ettiğini, asıl meselenin meşru yöntemle ilgili olduğunu ve bununda faizli kredi ve kar-zarar temelli ticaret yöntemi olmak üzere iki yol kaldığını belirtmiştir. Kredinin yani borç alış-verişinin kazanç vasıtası kılınmasını İslam'ın yasakladığını, dolayısıyla elde sadece kar-zarar temelli ticaret yönteminin kaldığını belirtmiştir. Bu işlemde öz olarak mal/sermaye, emek ve risk gibi unsurların biraraya getirilerek yapılabileceğini ifade etmiştir.

BAYINDIR, tebliğlerden TDFFS uygulamasının fihki açıdan isabetli olmadığı eğiliminin ortaya çıktığını, olumlu bakanlarında yeni model öneri ve arayışlarının mevcut modelin ideal olmadığını ihsas ettirdiğini ifade etmiştir. Sistemi olumlu bulup yeni model teklifinin yerinde olduğunu ve bu sistemin taşıdığı eksikliklerin fon yönetim şirketleri veya yatırım ortaklıkları uygulamalarından istifade edilebileceği ilavesinde bulunmuştur. TDFFS uygulamasının fihki açıdan alternatif olarak kar-zarar ortaklığı zemininde geliştirilebilirse, bugün gündeme geldiği gibi sadece konut, araç için değil başka çok sayıda finansal ihtiyacı karşılayacağı öngörüsü yerindedir. Tebliğlerdeki gördüğü bazı tekliflerdeki eksikliklerden de bahsederek

◆ Hacı Mehmet GÜNAY, Şakir GÖRMÜŞ, İlker KOÇ, Ömer ÇEKİN. *Tasarrufla Dayalı Faizsiz Finansman Sistemi*. İSEFAM (Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans Uygulama Merkezi). İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2017, 120 s.

alternatif sunmuştur. Mesela, sisteme belli bir para yatırıpta ayrılmak isteyenlere ikincil piyasa imkanı sunularak bu talebin karşılanabileceğini ve böylece kişi elindeki belgeyi nakde çevirerek sistemden çıkabileceğini ifade etmiştir.

Panelde ikinci söz hakkı alan Murteza BEDİR, riba yasağının olduğu yerde, karz-ı hasen dışında hiçbir şekilde alternatif bir finans sisteminin mümkün olmadığını görüldüğünü, bu sebeple İslam'da akitlerin alış-veriş temelli ve parasal işlemler şeklinde oluştuğunu belirtmiştir. Parasal işlemlerde de ribaya düşmemek için çok sıkı şartların mevcut olduğunu belirtmiştir. Ancak tarihi olarak bakıldığında parasal finans sağlanıp bey'ul îyne, muamele ve murabaha gibi yollarla hileye başvurularak karlı bir borca dönüştürüldüğünü ifade etmiştir. BEDİR, finansman sağlama meselesinde riba yasağının müslümanları başka muameleler yapma konusunda sınırlandırması sebebiyle faiz yasağını etrafından dolaşma şeklinde bir yol ve yöntemle başvurarak çözdüğümüzün anlaşıldığı ancak, elbirliği sisteminin murabaha ve muamael-i şeriyeden daha çok şirkete yakın bir yöntem olduğunu belirtmiştir. BEDİR, Fıkıh ticarete yöntem önermez, ilkesini hatırlatır. Fıkıh yöntemlerin ilkelerle uyumlu olup olmadığını daha çok inceler. Bunlar arasında uyum yoksa piyasa ve tüccardan elverişli yöntemler bulmasını ister. Fıkıh meselelere var olan örfler üzerinden bakar. Onun geçmişteki piyasanın bulduğu bu yöntemlerin ilkeler doğrultusunda düzeltilmesini, ıslah edilmesini önerir. Yani fıkıh hayatla ilkelerin müzakere ettirilmesidir. Geçmişte telif edilen kitaplardan çözüm aranmayacağı, ilkeler aranacağı çünkü, her olay kendine ve çağına aittir, eşsizdir ve o dönemin şartlarını ihtiva eder. Bu elbirliği yöntemi de bugünün şehirli insanın konut ihtiyacıyla ilgili olduğunu ve yeni olduğunu belirtmiştir. Bu manada var olanı fıkhi anlamda revize edici önerilerle düzeltilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Panelde üçüncü olarak söz alan Tahsin ÖZCAN da TDFFS uygulamasının orijinal bir sistem olduğunu ve uygulayıcıların bu işi hukuki ve dini açıdan daha hatasız bir biçimde yapma anlayışına sahip olduklarını belirtmiştir.

Panelde dördüncü olarak söz alan Abdullah DURMUŞ, mevcut yapı itibariyle sözleşmelerde katılımcıların kendi aralarındaki ilişkinin hiçbir açıklığı olmadığını, şirketle katılımcılar arasında hukuki bir bağ olduğunu, bununla sözleşmede adının konulmadığını ifade etmiştir. Toplanan paraların değerlendirilmesiyle ilgili olarak kimin ne oranda yetkili olacağı ve kazancın kime ait olacağıyla ilgili hukuki belirsizliğin var olduğunu belirtmiştir. Öneri olarak da mevcut uygulamanın katılımcılar arasında

müşareke şekline yani yatırım ortaklığı fonuna dönüştürülmesinin isabetli olacağını belirterek sözü bitirmiştir.

Sonuç olarak, eserde ele alınan TDFFS konusu güncelliğini korumaktadır. Bireyler helal kazançlarını faize bulaşmadan tasarruf yapmak istemektedirler. Bu tasarruflarını da yatırıma dönüştürmeye çalışmaktadırlar. TDFFS ise bu konuda katılımcılara birikimlerini emanet etme hem de konut ve taşıt edinme konusunda finansman desteği sağlayan sığınılacak güvenli liman olmaktadır. Eserde bu sistemin orjinal ve diğer finans sistemlerine göre az maliyetli olduğu da anlaşılmaktadır. Faizsiz olup olmadığı konusundaki tereddütler ve hukuki noksanlıklar ayrıntılarıyla belirlenerek, çözüm önerileri sunulmuştur. Tarafların hak ve sorumluluklarının tebellürü için mesai harcanmıştır. Bu açıdan da eserdeki görüşler ufuk açıcı niteliktedir. Ayrıca sistemin meşru bir zemine oturtulması ve şüana kadarki emeklerin boşa gitmemesi için i'mali fikir de bulunulmuştur.